

אוצר בית דין מאי היא?

א. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד:ב

ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית...

ב. משנה שביעית ז:ג

הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר שאין עושים סחורה בפירות שביעית... ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו. לקח לעצמו והותיר מותר למכרן:

ג. תוספתא שביעית ח:א

בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודו' והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלין עוזרין [גר"א: אורין] אותן ועושין אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים... ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו...

ד. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ט:ו, ע"פ פי' ידיד נפש

מתני': מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור, מחלק מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד. והעניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא העשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור....
גמ': מ"ט דרבי יודא? [שמות כג יא] "ואכלו אביוני עמך ויתרם [יאכלו את השאר ג"כ]. "מה טעמא דרבי יוסי? "ואכלו אביוני עמך ויתרם [שאר אנשים יאכלו ג"כ]. "תני: ר"ש אומר עשירין אוכלין מן האוצר אחר הביעור. מ"ט דרבי שמעון? "ואכלו אביוני עמך עד יתרם [עד שיקחו מן האוצר, ואז מותר לכולם]."

ה. ר"ש מסכת שביעית פרק ט:ה

תני ר' שמעון אף לעשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור מה טעם ואכלו אביוני עמך ויתרם והוא [אוצר] שבעיר דתוספתא...

ו. <http://www.star-k.org/kashrus/kk-shmitta-5775.htm> Star-K Shmitta 5775

Last Shmita, some kashrus agencies in Eretz Yisroel were very maikel with the Otzar Beis Din in order to discourage the selling of Eretz Yisroel to a non-Jew (the Heter Mechira). This was especially apparent with wine; a great deal of wine was produced under the auspices of an Otzar Bais Din and was sold in regular supermarkets...

ז. רדב"ז להל' שמיטה ויובל ז:ג

והשמיט התוספתא דהיו שלוחי ב"ד יוצאין וכו' לפי שאינה הלכה, א"נ שאינה אלא בראשונה שהיו שם בית דין אוצרין ומחלקים.

ח. חסדי דוד לתוספתא שביעית ח:א

אפשר ד"בראשונה" היינו בזמן שהיו הרבה חשודין על השביעית הוצרכו לתקן דבר זה, ואח"כ אכשור דרי ולא היו כ"כ חשודין. אי נמי אפשר דסבר האי תנא שביעית בזה"ז דרבנן, וה"ק: דבראשונה היינו בזמן שהיה נוהג שביעית מדאורייתא, ואח"כ בזמן הזה דאינו אלא מדרבנן לא קפדי כולי האי.

ט. רמב"ן עה"ת, ויקרא כה:ז

ועשו להם תקנות מדבריהם, בראשונה היו בית דין עושין אוצר בכל עיר ועיר, מתחילת יציאת הפירות היו נוטלין אותם מיד מביאייהן ומכניסין אותן לאוצר, וכשיבא זמן לקיטת כל אותו המין כגון שבא זמן של קיץ ועת הבציר הגיע, ב"ד שוכרים פועלים ובוצרין ומוסקין ולוקטים כל אותו המין ודורכים ומוסקין בגת ובבית הבד כדרך שאר השנים, ונותנים לאוצר שלהן, ואלו הפירות המכונסים לאוצר בית דין אינן צריכין ביעור אחר שכבר מבווערין הם מן הבית, ואחד עניים ואחד עשירים מותרין לאחר הביעור לקבל מהם מיד ב"ד ולאכלן...

י. ר' שאול ישראלי, חוות בנימין ג:צח, הערה א'

וזה נראה שייסביר לנו את תוכן השמטת הרמב"ם, שלא הביא התוספתא הזו, שיש בה ענין גדול להלכה... אין כאן חידוש הלכה כלל, אלא הבנתה כפשוטה... על כן אין בתוספתא רק גדר של סיפור מעשה, כיצד יושמו הדברים בפועל, ולא היה ענין להביאם בספר המיועד להלכות.

יא. ר' בן ציון אבא שאול, אור לציון שביעית ד:ו

וכל זה לענין בעל הפרדס, אבל לענין הקונים, נראה שרשאים לקנות פירות אלו. ואין להם לחוש משום מסייע בידי עוברי עבירה, דכיון שבעל הפרדס עשה כן על פי הוראת רבנים, אין זה משום מסייע בידי עוברי עבירה.

אוקמי פירא

יב. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א:י

ומפני מה התירו כל אלה? שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה. והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שביארנו.

יג. רב קוק, שבת הארץ, הלכות שביעית א:ה

וכן אין מכוונים, שהוא לקוץ את הקוצים היוצאים מן האילן, המזיקים את הפירות. וזה אסור לכל הדעות, שאפילו להאומרים שמותר לעשות עבודה שהיא לאוקמי אילנא אפילו בגוף האילן, זהו דוקא להעמיד את האילן, שיהי' ראוי לעבודתו לאחר השמיטה, אבל עבודה שהיא לצורך הפירות לעולם אסורה, שמה שהוא לצורך הפירות הפקיעה תורה, שהפקירה את פירות שביעית לכל וסלקה יד הבעלים מהם, ואפילו כשהם נאבדים אסור לעשות עבודה בשבילם.

יד. רב קוק, שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן עט

הגיעני מכתבו היקר ועד"ת שהעיר כת"ר עמש"כ בשבת הארץ (פ"א ה"ה סוף ציון ל"ה) דלצורך פירות שביעית אין היתר עבודה אפילו לאוקמי, שכיון שהתורה הפקירה את הפירות אין סברא שתהי' העבודה מותרת כדי לאוקמי אותן. ומכש"כ לפי טעמו של הרמב"ם בהלכה יוד, דעיקר ההיתר הוא משום שלא תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, ובודאי לא שייך זה בפירות שביעית עצמם, שאין אנו אחראים לקיומם כלל.

וכמ' מדברי רש"י בפ"ה הסוגיא דמו"ק ו' ע"ב ד"ה כדי ["מרבצין שדה לכן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית" - אבל לא ישקה בשביעית כדי שיצאו בשביעית].

ו"סוקרין בסיקרא" דמותר כדי שלא ישורו הפירות, צ"ל או דמיירי באילן שיש עליו פירות שנגמר גידולם מערב שביעית, שאין קדושת שביעית נוהגת בהם, ושפיר דמי להצילם מהפסד שלא ישורו ויתקלקלו קודם לקיטתם... או שעיקר הכונה הוא לשנות לטובה את טבע האילן בכללו, וממילא לא ישיר את פירותיו ג"כ בשאר שנות השבוע.

טו. חזון איש שביעית סימן טז אות ד ד"ה והנה משמע דמשקין

והנה משמע [מן מו"ק ו:]: דמשקין בשביל שיהיו הפירות לאכילה. והא דאמר "כדי שיצאו במוצאי שביעית" ופרש"י "אבל לא כדי שיצאו בשביעית", אפשר דר"ל דמשום שיצאו במ"ש לא יהיו אסורין משום ספיחין, ולפ"ז לא דוקא שיצאו אלא ר"ל שילקטו במ"ש בזמן ההיתר. [ע"ל לעיל סי' ט' ס"ק י"ג]. ולפ"ז אילנות משקים משום פירותיהן, ואע"ג שהן הפקר מ"מ הרי נאכלין ונהנין מהן עד זמן ביעור.

טז. חזון איש, שביעית כא:יד

בסי' ט"ז סק"ד נתקשינו בל' הר"מ שכתב טעם היתר השקאה "כדי שלא תעשה הארץ מליחה וימות כל עץ", ובגמ' משמע דשביעית דומיא דמועד דמשום הפסד יבול הארץ שרי... ונראה דהא דכ' רבנו "ותעשה הארץ מליחה וימות כל עץ" אין הכונה דתיבש העץ ולא תעשה פרי לעולם, אלא ימות בשנה זו ולא יבשיל פירותיו... ומש"כ "תעשה הארץ מליחה" הוא טעם למה שסיים "וימות כל עץ", אבל אין כאן הפסד הארץ לשנה הבאה.

תדע דהרי ר"י ואב"י ס"ל תולדות דאורייתא, וא"כ לא התירו אלא בזה"ז, אבל בזמן שביהמ"ק קיים אסורה השקאה, וא"כ בשנה שביעית ימות כל עץ בית השלחין, ואי כל אילנות כבית השלחין [וכמו שצדדנו בסי' ט"ז] ימותו כל עצי הארץ, וכאשר יטעו אחר שביעית לא יהיו להם תירוש ויצהר עד שנת הרביעית, וזה דבר נמנע! ואי יתקיימו בנס, הרי זה נס יותר מהברכה בשנה ששית, ולמה לא הזכירו הכתוב ולא הזכירוהו חז"ל? וע"כ צ"ל דמתירין השקאה משום הפירות...

יז. שו"ת מהרי"ל דיסקין, קונטרס אחרון ה:רנט

בכל מקום דשרינן איסור משום פסידא, יש לעיין אם אין הדבר שלו כי אם הפקר, ועדיין לא זכה ביה, אי שרינן ליה. והיה נראה להביא ראיה ממאי דשרינן פ"ק דמו"ק בשביעית בכל מקום משום פסידא במקום שאין הפסד לגוף הקרקע כי אם לפירי... אך י"ל דהא כיון דכתב קרא "אבינו עמך"... אם כן חשיבי הני פירי דשייכי לכלל ישראל.

יח. קטיף שביעית (מכון התורה והארץ) פ' כב הערה ז

לדעת הגר"מ אליהו שליט"א והגר"ש ישראל זצ"ל, יש דוחק גדול במינוי החקלאי עצמו כשליח.

יט. ר' זאב ויטמין (רב תנובה), מערכת אוצר ב"ד ארצית לשנת השמיטה, תחומין יג עמ' נה-נו
בודאי ובודאי שאין כל ספק שלביה"ד אין רשות להשתמש במערכות ההשקיה או מערכות הטיפול האחרות השייכות לבעלים ללא רשותם והסכמתם, שהרי מערכות אלו אינן הפקר בשנת השמיטה.

סביר, מוצדק והגיוני יהיה שהחקלאי יתנה את הסכמתו לבקשת ביה"ד ולפנייתו בכך שביה"ד ישכור דווקא אותו לצורך העבודות הנחוצות וישלם לו כשכיר עבור עבודתו בהתאם להסכם שיוחלט עליו מראש בין הצדדים. לכאורה, אין בכך כל בעיה ואין כאן אף לא הערמה הלכתית. לענ"ד, כך צריך לפעול לכתחילה אוצר ב"ד אמיתי. ואין לראות בעובדה שההסכם כולו מבוסס על כך שהחקלאי עצמו הוא שליח ב"ד הערמה או פיקציה הלכתית.

קצירה דרך אוצר בית דין

כ. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ה:ו

"את ספיה קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור" - מן השמור בארץ אין אתה בוצר, אבל בוצר את מן המופקר. לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצה הוא בחרבה, אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה...

כא. ר' שלמה זלמן אוירבך, מעדני ארץ זב: "וכיון"

נראה דהפקירא דשביעית אע"ג שהוא אב לכל מיני הפקר, אפ"ה חלוק הוא במקצת משאר הפקר דחשיב כאילו אינו שייך כלל לשום אדם, וממילא רשאי כל אדם לזכות מהפקר כמה שירצה, משא"כ בשביעית שאמרה תורה "ואכלו אביוני עמך" וגם אמרה "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך וגו'", אפשר דחשיב כאילו כולם שותפים בה, וכיון שכך אין שום אדם רשאי לזכות בהם כי אם לפי צרכו...

כב. ר"ש סיריליאן, ירושלמי שביעית ט:ו

משמע מזה הלשון [דרמב"ן] דההיא תוספתא דלעיל כולה, בין רישא בין סיפא, בפירות שביעית מפרש לה. והא ליתא, דהא סיפא הכי קתני, "הגיע זמן תאנים, שלוחי ב"ד שוכרין פועלים ועושין אותן דבלה וכוונסין אותן בחביות." ואי בפירות שביעית מוקמת לה, פירות שביעית לעשות דבילה מי שרי? והא תניא בתוספתא, "פירות שביעית אין עושין אותן דבלה, אבל עושין אותן גרוגרות!" וגבי ענבים נמי תניא גבי אוצר ב"ד, "הגיע זמן ענבים וכו'", ואי בפירות שביעית מוקמת לה, פירות שביעית לבצור לדרוך אותן בגת מי שרי? והא תנן, "אין דורכין ענבים בגת!" וגבי זיתים נמי תניא!

ולכא למימר דמשום דהוה שלוחי ב"ד שרינן להו למעבד בפירות שביעית כשאר פירות החול, דהא מקראי יליף להו בתו"כ, "לא תבצור כדרך הבוצרים," מכאן אמרו אין דורכין ענבים בגת, וטעמא מדכתיב "את ענבי" נזירך [לא תבצור], "למדרש לא תבצור כדרך נזיר שלך, אלא כדרך העניים שאין להם הכנות.

אבל האמת שפירוש אותה ברייתא, דסיפא בפירות שישית הוא דקא מיירי. והענין, דכל זמן שיש פירות שביעית בשדה, אוכלין עניים ועשירים. ומכי כלו, היו בעלי בתים פותחין האוצר [של פירות שנה ו'] שבבתים, ואח"כ פותחין האוצר שבעיר [של פירות שנה ו'] שמלאו אותם ב"ד.

כג. חזון איש, שביעית יא:ז

ומה שפ"י מהרש"ס ז"ל שלוקחין פירות ששית תמוה - וכי הפקירו ב"ד פירות ששית וגזלו את כל העולם? ולא עוד אלא שאין נותנין להן אף חלקן כשאר עניים!... ועוד איך יתכן דהגיע זמן הענבים תאנים וזיתים [של שנה ו'] הכל אחר ר"ה? הלא זמן אותן הפירות בחדשי תמוז אב, כדאמר ב"מ קו:!... ואנו אין לנו אלא דברי הראשונים ז"ל דאיירי בשל שביעית, וכשהן ביד ב"ד מותר לדרכן בגת ופטורין מן הביעור.

כד. שו"ת הרשב"ש סימן רנח

עוד שאלת. בארץ ישראל שנוהגת שמטת קרקעות ובשנה השביעית יד הכל שוה ואין לבעל הכרם או השדה להחזיק בו כשאר שנים, והגוים כשידעו שישאל הפקיר שדהו או כרמו יגנבו אותם מפני שאין ישראל יכול לשמרן והרי הם הפקר, אם יכול ישראל להחזיק בו כשלו וישמרנו כפי יכלתו ויאספנו הביתה ואח"כ יחלקנו לעניים או לתלמידים...

ולענין שאלתכם, נראה שיש תקנה בדבר שב"ד יעמידו שומרים בגנות ופרדסים שלא יכנסו גוים, והם ילקטו הפירות, ובעל הבית ג"כ ילקט מכללם אם רצה, או הב"ד יתנו לו מזון ג' סעודות בכל יום, והשאר יחלקוהו לעניים, וכדתניא בתוספתא... נראה ממנה ששלוחי ב"ד יכולין ללקוט בשביל עניים, והוא הדין לשמור, לפי שב"ד הם יד עניים, כדאיתא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה [ב"ק לו:], כחם לזכות בכסף בעד עניי העיר[.

כה. חזון איש, שביעית יב:ו

ומהא דתניא בתוספתא... דבזמן שיש אוצר ע"פ ב"ד דורכין ענבים בגת וזיתים בבית הבד, שמעינן דהא דתנן (ח:ו) שאין דורכין ענבים בגת היינו דוקא בעלים, אבל אותן שזכו מן ההפקר מותרין בכל, וקרא ד"לא תקצור" כדרך הקוצרים בבעלים אזהר רחמנא...

כו. ר' שלמה זלמן אוירבעך, מעדני ארץ ז:ד

ואע"ג דנתבאר שעיקר איסור קצירה כדרך הקוצרין הוא כדי לשנות ממנהג בעלים, ויש מקום לכאורה לומר דכל זה דוקא בבעלים עצמם ולא באחרים שבלא"ה אינם בעלים, מ"מ נלענ"ד שאינו כן, כמבואר ברמב"ם פ"ח ה"ג שכתב "מוכר הוא לו המגל והעגלה וכל כליה שאם יקצור בו מעט ויביא על העגלה מעט הרי זה מותר, ואם יקצור כדרך הקוצרין או יביא כל פירות שדהו אסור" ומשמע מזה דלקצור כדרך הקוצרין לכולם אסור, דאל"כ מה טעם לא תלינן שלוקח את המגל לקצור בשדות אחרים?...

כז. הליכות שדה נ (תשמ"ז), עמ' 40 - 40 <http://hebrewbooks.org/pdfpager.aspx?req=49865&st=&pgnum=40>

כח. ר' שלמה זלמן אוירבעך, מעדני ארץ ז:ד

ותו מהא דדחקו התוס' במנחות פ"ד. איך מותר לקצור בשביעית לצורך העומר, והוצרכו לחדש מפני שהקצירה היא לצורך גבוה או משום דכמו דדחי שבת כמו כן דוחה גם לאו דקצירה בשביעית... ותיפוק ליה שהקצירה היתה ע"י שלוחי בי"ד שלא היו כלל בעלי השדה!

כט. רמב"ן ויקרא כה:ז

וכשאינן אוצר בעיר ולא בית דין, והפירות ביד המלקט אותם מן ההפקר, הוא צריך לבערם...

ל. ר' משה מרדכי קארף, משמרת השביעית יב, הערה יג

רשימות הרב משה פלס שליט"א בשם החזון איש דמועיל בג' ואף מחברי המשק...

לא. ר' שאול ברזם, קדושת שביעית ג', מכירת פירות שביעית ב'

ואם ג' דינים שישבו מעצמם, בלי מינוי הקהל, ולקחו מעצמם המצוה של ספוק צרכי העיר, והתחייבו לאיכרים לפני ר"ה של שביעית שיזרעו ויוציאו כסף ועבודה, ואח"כ בשנת השביעית לוקטים ע"י פועלים את הפירות ומחלקים בכל ערבי שבתות לאנשי העיר, אפי' אם צריכים להטיל מס על הצבור ב"ד מיוחד, ולא כל מי שבא ליטול יכול ליטול, מ"מ אפשר דהיכי שב"ד זכו בפירות העיר לטובת אנשי העיר... מ"מ ב"ד אפילו אלה שעשו על דעת עצמם, ואפשר דלא צריך לזה ב"ד אלא גם יחיד יכול לעשות כן, גם יכולים לתבוע ההוצאות שהיו לו.

לב. רמ"א חושן משפט הלכות אבידה ומציאה סימן רס:ד

כל אדם שעושה עם חבריו פעולה או טובה, לא יוכל לומר: בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו (ר"ן פ' שני דיני גזירות).

לג. שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן סז:יח

פרוזבול אינו משמט. ואינו נכתב אלא בבית דין חשוב, דהיינו שלשה בקיאים בדין ובענין פרוזבול, ויודעים ענין שמיטה, והמחום רבים עליהם באותה העיר. [הגה] וי"א דכותבין פרוזבול בכל בית דין (טור וב"י בשם הפוסקים), ונראה לי דיש להקל בזמן הזה.

לד. ר' שאול ברזם, קדושת שביעית ג', מכירת פירות שביעית ג'

ואם אחד שהנהו שומר שביעית וזרע על דעת עצמו לפני ר"ה, ואחר ר"ה באים ב"ד ונוטלים פירותיו לאוצר, אם יש בכוחם להכריח לשלם להם כסף עבור הפירות וכוונתם לתת צדקה לשומר השביעית שנשאר בשנת השביעית בלי פרנסה, נראה דאם היו ראויים לעשות על הצדקה, וגם על ידי כפייה, פשוט דמותר...

לה. ר' יוסף ליברמן, משנת יוסף ד:ו

בית דין אין צריכין להיות דוקא באותו מקום שהשדה או הפרדס שם, אלא כל ב"ד קבוע כחו יפה לזה, כיון שפירות שביעית שייכים לכל ישראל...